

ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΡΟΔΟΠΗ

1. —

Δημιουργοί στο λαϊκό θρόνο... ο λαός το θέμα δίνει απλά διγγυμένο. Ένα παρχμύθι τραγουδημένο σύμφωνα με τη στενή ζωή του χωριού, με τις στενές ψυχές που τη ζουν και την αιστάνονται μα και με τα φτερά που αλευθούν μέσα τους. Σε κάθε Έλναι πνιγμένο γιατί δεν του δόθηκε ευκαιρία να ξετυλιχτεί, χωρίς καν να το ξέρει, υπάρχει μια όρμη δύναμη σε κάποιο Ίδανικό. Πάντοτε το ίδιο. Ο πολιτισμός είναι σκεδόν μόνο ή ολοένα βαθύτερη και πιο ξελεπτισμένη, Νιώση της άδριστης Νοσταλγίας ή δυνάμωση των μέσων προς το Ίδανικό να ανεβούμε, που όμως σύγχρονα με μας ύφονεται, αζώνια άφραστο. Και στον ανεκμεταλλέυτο δόλοτα θησαυρό των όσων 'Ανάλυση και Πλάση σύμφωνα με την Τέχνη δεν ξέρουν, ούτε φαντάζονται, που μόνον όρμηφωτα τραγουδούν, άκούμε κάποτε το ύποσυνείδητο ένστιχτο. να βρίσκει τόνους όχι βέβαια «αρμονίας» άλλ' αληθινής ποιητικής συγκίνησης, στίχους όριστικής και τελειωτικής έκφρασης, έσωτερης πνοής δυνάμωμένης άκόμα περισσότερο από την άδίακοπη επικοινωνία με τη μεγάλη Φύση. Όσο κι' αν ποτέ δεν το καταλάβουν—τα βουνα που όνειρεύονται, οι ποταμοί που τρέχουν βιαστικά στην πλατιά άγκυλιά του χαμού τους φιλώντας τα δέντρα που σκύβουν στις όχτες τους, τα λουλούδια που δάκνυσαν ευωδιάζον για να μακρθώνε, και τα σύννεφα, τα όμορφα παράδοξα σύννεφα που ζωές σ' απήχισες όνειρων μας στον ούρανό πλέκουν,—ή μεγάλη Φύση, την Πνοή του Συμπαντος δίνει στις άπλοϊκές ψυχές τους. Μέσα τους υπάρχουν και λανθάνουσες, ύμνισες, αρχαίου μεγαλόπρεπου κόσμου..... και πέρα απ' ετι βλέπουμε, κάτι ώραίο άγνυτεύουν τα μάτια τους με το συχνά άνέκφραστο βλέμμα. Αυτό το Κάτι, τον ένωτύτερο Λόγο, έντατικά σκύβοντας στο λαϊκό Τραγούδι, θα νιώσει όμορφωμένος Ποιητής και ξεχωρίζοντας τον τόνο που το περισσότερο συγκινεί τη δική του διαθεση στα φτερά θα δώσει την όρμη που άπαιτεί ή τημερινή μας αίσθητική και διανοητικότητα.

Το τραγούδι του Μκυριανού και του Βασιλιά θέμα χτυπητά έρωτικό κλείνει με την άγωνία στο στοίχημα, με την άγρια διαμάχη. Ένα θέμα όχι συμβολικό ή φιλοσοφικό,—άνοφέλευτα ένα Σκοπό θα άναζητούσαμε, μια Ήθική στην άνώτερη σημάσια της εξέσης,—άλλά μοναδικά δυνατό με το μεγαλείο της κίνησης του. Ο άγνωστος Αυράρης του χωριού δεν είπε εκείνο που από κάποιο παλμό στο Τραγούδι μπορούμε έτσι να υποθέσουμε ότι μάντεψε. Γιατί; Ποιός ξέρει! Ηθικόν όλοφάνερα να μην το κατάλαβε, πιθανό να μην είφερε να πει το δύσκολο, ξελεπτισμένο αίστημα, έπωσδήποτε έλλαθητικά σώπασε μπροστά στο μυστήριο της Γυναικείας Ψυχής. Ο Ποριώτης αυτό έχει συλλάβει πλέκαι

«σε πάθους και λαχτάρας Τραγωδία
«τ' άγριο λουλούδι που άνθισε τραγούδι
«στον λαό μου τη γλώσσα και τη Μούσα»

Ό,τι άναζήτησε στο λαό είναι το άπλο θέμα για να δημιουργήσει ένα γυναικείο χαρακτήρα πολύπλοκο, όρμητικό, γεμάτο περηφάνεια όλο και σκληρότη, και που νικείται από τον ίδιο τον έζυτο της. Ένα μεγάλο χαρακτήρα. Τοποθετώντας τον σε περιγυρο αρχαίο που δίνει την προοπτική του έξω από

τόπο και χρόνο—είναι ή εποχή που άρχισε ο Άνθρωπος να κλονίζει το θρόνο των Όλυμπίων και να θεσποίει τον έζυτο του» ελεύτερος είναι για την όλοτα ψυχική εξέλιξη. Μια Γυναίκα...—μένει βαθιά Έλληνίδα, έχει κάτι το πολύ πλαστικό ή ήλιοφωτισμένο ή χαραχτήρας της—και συγκινεί πλατιά το δράμα της γιατί ίδιο με το Σκοπό της αρχαίας Τραγωδίας είναι γενικά αληθινό.

Κ' ίσως μόνο υπερβολικά να την ξεχώρισε, όλη τη μελέτη κι' όλη τη φροντίδα σ' αυτή να χάρισε. Στα δράματα δημιουργίας ένός χαρακτήρα άσυζητήτα πρέπει το πρώτο πρόσωπο πολύ να εξέχει: αλλά το άνύψωμα μερικόν άλλων σε ιδιαίτερο κι' αυτόν χαρακτήρισμό περισσότερο Άρμονία δίνει στην όλοτη. Ο Ποριώτης δλα τ' άλλα πρόσωπα τάχει μόνο σκιεγραφήσει. Έχουν ένα Έγώ αλλά που άναγκάζόμαστε πολύ περισσότερο να μαντέψουμε πικρ' ετι αληθινά μας: το δείχνει. Ίσως και γιατί πάρα πολύ χτυπητά τα ζωγραφίζει σε με πρωτόπειρη Τέχνη, μονοκόμματα έτοιμα άμέτως από την άρχή, χωρίς έσώψυχη εξέλιξη, καμιά σκεδόν πάλη. Άόριστα από το πολύ το Φώς. Και δε συγκρατεί τολάχιστον ως το Τέλος άνώτερη τη Ροδόπη... Μετά το Τρίτο Μέρος πέφτει: χάνεται κι' αυτή στη Μετριότητα.

Η Ροδόπη είναι έργο πολύ Καλό. Άξίζει και πρέπει να μελετηθεί γιατί μέσα της άκούεται έπως μόνο σε πολύ λίγα δυστυχώς άκόμα νεοελληνικά δράματα ή προήγηση του Θριάμβου, του Ποιητή που κι' αν άργήσει θα έρθει, μοιραία πρέπει να έρθει, του Ποιητή Δημιουργού που άγκυλιάζοντας την ελληνική ψυχή άνυψωμένη από την Πρόοδο του Έθνους Πολιτισμού, άγκυλιάζοντας τους νόμους του ώραίου Θεάτρου, βιασμένου πάντα στο άρχαιο, θα πλάσει τη Νεοελληνική Τραγωδία. Είναι έργο καλό αλλά με κάποια άρρυθμία. Η όλη πνοή—δεν το έφερε στο ύψος της Σύλληψης. Δεν χίτευνόμαστε άδιάκοπα το παράξενο εκείνο αίστημα μέλης που μας χερίζουν οι ξεχωριστές άνάγνωστες σφριχτά συντονίζοντας το Έγώ μας με' ένα κόσμο φανταστικό, τόσο σφριχτά που άναπολώντας σε ώρες μοναδικές σελίδες που ετι άγκυπάζουμε δεν ξέρομε τί τόσο επίμονα μας γοητεύει, αν είναι ή Έμπνευση του Ποιητή ή ή ζωή που μέσα της ύφανε ή δική μας ή ψυχή.

Υπάρχει κάποιο Άσυμπλήρωτο που άσύγκριτα ώραίοποιεί, το Άσυμπλήρωτο του επίτηδες άόριστου που το επιζητεί τόσο ή Νεώτερη Φιλολογία, το Άσυμπλήρωτο του Άφραστου. Ο Ποριώτης δεν κατόρθωσε να γράψει ό τι έτσι θα ήθελε. Άψυχολόγητο δεν είναι το τέλος, δεν έχει τίποτε που άφύπικο να φαίνεται, αλλά του λείπει ή πνοή, δεν είναι τραγικά σωστό. Η τραγωδία πολύ πιο πέρα από την πραγματικότητα της Ζωής άπαιτεί τη δική της Ζωή. Κάτι σφριχτοδεμένο, μια μεγάλη ένότη. Και δυστυχώς όχι μόνο στο τέλος, από την άρχή συχνά παρσέρνεται σε έπανάληψες, βρετές περιττολογίες, ήθικες και φιλοσοφικές παρατήρησεις, ψυχολογικούς στοχασμούς όμορφους και σωστούς σκεδόν όλους, αλλά χωρίς ξεχωριστή λυρική πνοή ή πρωτοτυπία πάντα, ώστε άπαραίτητα να μη φάνονται κάποτε παραγεμισματα.

Η γλώσσα της Ροδόπης, μια γλώσσα με όση πρέπει τραχύτη, ήρωική, μεγαλόπρεπα τραγουδεί μια Άρμονία πολύ έσωτερική, πολύ πλούσια, πολύ δυνατή. Άλλωστε είναι περιττή κάθε έπιμονή για την άμορφία της περισσότερη από έναν άλλο λόγο. Ο Ποριώτης γνωστός κι' από τις λογοτεχνικές του μετά-

φρασε; κατέχει μία από τις πιο τέλειες μορφές της δημοτικής. Κάποτε μόνο θάπρεπε να λείπουν μερικές φράσεις, μερικές λέξεις... Ίσως να είναι πολύ ατομικό το διάλεγμα, δεν αποδείχνεται με καμιά συζήτηση, κι' όμως βασίζεται σε γενική αλήθεια, το ύπαγορεύει ένα συναίσθημα του αντιπονητικού μερικών λέξεων, λέξεων που είναι αδύνατο να αντηχήσουν ποτέ ωραία σε έργο φιλολογικό. «Αμέ πώς; Καλέ, άς είναι καλά, χαθείτε, να μη σ' άς δώ μπροστά μου, χωρατό, κέφι, παίρνω στο λαιμό μου, τετραπέρατη, στού λουτρού τ' ά κρύα!! κ.τ.λ.» ο Στέχος του

«Αυτός, σκληρός, σαν κρίκο από διαμάντι»

ζωή πολύ έχει στον πλούσιο Ρυθμό του. Για του έντεκασύλλαβου που είναι ο λιγότερο μελωδικός στίχος κι' ο λιγότερο μονότονος, συχνά εξακολουθώντας τον στην άλλη γραμμή, κι' αφίνοντας τη Ρίμα την ανυπόφορη στο θέατρο, κατόρθωσε να τονίσει μία γοητευτικά δυνατή μουσική.

Η Ροδόπη είναι τραγωδία λυρική. Ο λυρισμός της όμως δεν είναι ούτε μία στιγμή αίσταντικός, ρωμαντικός, ποτέ δεν εξαπλώνεται, ποτέ δε γίνεται εξωτερικός, έστω και στην πολύ καλή σημασία της έννοιας. Είναι συγκαταλημένος εσωψυχός, πολύ δραματικός. Άντηχεί σαν από κάποια βάθια, σ' ά να μην εκφράζει κι' όλο τον πλοίο της ψυχής, αφίνοντας την ψυχή που τον άκούει σε συντονισμό να συμπληρώνει. Κι' ίσως να είναι αυτό μια από τις μεγαλύτερες άξίες του Έργου. Λυρικός και στο διάλογο και στις περιγραφές. Πολλοί δραματικοί τις υποτημείωτες βιαστικά κι' αδιάφορα τις γράφουν, με την πρόφαση πώς δεν άκούονται από τη Σκηνή. Κάτι χάνουν, και θαθιά πληγώνουν εκείνους που με διάθεση έντατικιά σκούν στο Έργο, σαν όλοτι τ' άγκαλιάζουν, και δεν μπορούν να νιώσουν πώς ο Ποιητής δεν τ' άγάπησε τόσο ώστε όλόκληρο σύμφωνα να τ' άγράφει. Ο Ποιητής με την ίδια ποιητική πνοή, με την ίδια άγάπη, κάθε γραμμή χαράζει. Ίσως μόνο ξεζητημένα ν' άντηχει τελευταία το «Άράζει στο Τέλος η Τραγωδία που έγραψε ο Νικόλαος ο Ποιητής» αλλά κι' αυτό δίνει την έντύπωση της εξακολουθήσεως της Ζωής και μετά το Δράμα της.

Δεν αλλάζει τη σκηνοθεσία, αλλάζει μόνο την ώρα, ή μάλλον την κόδει γιατί το δράμα παίζει όλο σε δώδεκα ώρες από το Βασίλειμα του Ήλιου ως την Άνατολή... Μία φεγγαροφώτιστη νύχτα... Την κόδει χωρίζοντας τα έπεισόδια με κλείσιμο Αδελφας. Το ξελεπισμένο, έρεθισμένο από μια αδιάκοπη έργασια νεώτερο μυαλό δεν μπορεί για πολλή ώρα στο ίδιο να προσηλώνεται. Δεν άντέχει να άκούται μία τραγωδία αρχίζα χωρίς διακοπή. Άδάσταχτα βχρία και μονότονη του φαίνεται και θαμάζει πώς είχαν δυνατό στους άρχαίους να προσέχουν την ίδια μέρα σε τέσσερες κατά σειρά, με την ίδια ένταση, τον ίδιο ένθουσιασμό. Σκεδόν δεν μπορεί να τ' άνιώσει. Ίσως να βοηθούσε και το περίγυρο, ή πλατιά Φύση, ο άνοιχτός άέρας, ο Ήλιος και γενικά όλες οι άλλες συνθήκες, άσύγκριτα πιο άναπαυμένη πλάθοντας π' ά διάθεση. Όπωςδήποτε κάθε εκδήλωση ανταποκρίνεται σχεδόν πάντα σε μία εσωψυχη αίτια. Το διάλειμα και χωρίς την Έλευτερία που έπιτρέπει στο Συγγραφέα, την άπραϊτήτητα για τη σημερινή άπαίτηση, είναι άνάγκη του Θεατή.

(Ακολουθεί)

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

ΣΤΟ ΣΑΝΑΤΟΡΙΟ

ΣΤΗ ΦΑΝΗ ΠΕΡΟΓΛΟΥ

Άναστηκωμένη στο κρεβάτι της ή άρρωστη με το κεφάλι γεμμένο στο προσημένο που έχει για να στηρίζεται, κοιτάζει έξω στο παράθυρο. Το στήθος της άναστηκώνεται κάθε λίγο από τη δύσπνοια και στο πρόσωπό της το μαυροκίτρινο δυο μεγάλα γαλάνα μάτια, πεταγμένα προς τα άνω από την άδυναμία, δίνουν μια άπροσδιόριστη έκφραση λύπης ή άρηρημάδας.

Είναι βράδι, κοντεύει ή ώρα του φαγητού στο Σανατόριο μια ξεχωριστή κίνηση άκούγεται, οι άρρωστοι πηγαίνουν στο σαλόνι ως που να χτυπήσει το κουδούνι που θα τούς καλεί στην τράπεζα, και στην είσοδο άστειδούνται, γελάνε. Οι φωνές τους συγχισμένες και απόμακρες, φτάνουν ως το δωμάτιο της άρρωστης και ο μορφασμός του προσώπου της, κάθε φορά που τις άκούει, δείχνει πόση συλλογιστική φέρνουνε στην ψυχή της. Ά, τ' άφέρει, κανείς άπ' αυτούς, ίσως κανείς, δεν τη συλλογίζεται βάρδια, μπορεί ένας δυο να τη θυμούνται, μα κι' αυτοί δεν έχουνε μέσα τους λύπη τόσο δυνατή, που να τούς έμποδίζει να γελάνε και να σφυρίζουνε εύθυμους σκοπούς. Μία γυναίκα διαπεραστική φωνή ξεχωρίζει μέσα στις άλλες, είναι της ξανθής κοπαλούλας, της ψηλόλητης και εύθυμης πάντα, που και τώρα έδωκε το ξεφωνητό της χαράς, της άδολης και παιδιάτικης. Έίνα δυνατά άντρίκιο χαχανητό την άκολουθεί και άσπάει λίγα δευτερόλεπτα έπειτα άκούγονται άλλες φωνές, πολλές μαζί, σ' ά να θέλουνε να μιλήσουνε δυο-τρεις και να μην τ' άκοροθώνουνε, μα ή δυνατώτερη άπ' όλες, μια γνώριμή της άντρίκια φωνή, νικάει τις άλλες και φτάνει πιο καθρη ή τ' άυτιά της άρρωστης.

Συγά-οιγά ο θόρυβος γίνεται λιγώτερος, οι άρρωστοι θ' άπήγανε στο σαλόνι. Τού: φωνάζεται μα-εμένους όλους, σε μικρούς όμιλους, άλλους να παί-ζουμε σκάκι, τα κορίτσια πεταχτά κ' εύληγχα να μι-λάνε για τα φορέματά τους, και κάπου-κάπου να εί-ρωνεύονται κανέναν έπειδή έχει άκνημα τη γωρί-στρα του άπόψε ή ν' άστειδούνται με τούς πιο εύθυ-μους νέους. Το χειμώνα είχαν κι' αυτή στο πόδι έτσι και τότε μαζεύονταν κάθε βράδι και μιλούσαν, κα-κολογούσαν πολλές φορές ο ένας τον άλλον. Αυτή ήταν πάντα σιωπηλή, γελούσε κάποτε με τ' άπειτά τους, μ' άμέτως οι σκέψες της, άπειλητικές την έπι-γαν, βυθίζοντάς την στον πόνο της. Άχ! αίστανότανε τότε πώς δε θ' είχαν πολλόν κειρό σηκωμένη, πώς γλήγορα θάπεφτε στο κρεβάτι για να μην ξαναση-κωθεί πιά. Κ' έτσι έγινε ένα βράδι, στο φαγητό ά-πάνω, ένας δυνατός βήχας την έπιασε: πήγε στο δω-μάτιό της κι' άρχισε να φτύνει αίμα, αίμα άκράτητο